

BÍRÓ BERNADETT

A vogul rokonságnevek rendszere és morfológiai felépítése

The paper discusses with the kinship terminology in Vogul (Mansi) language. After giving an overview of the research on kinship terms in Finno-Ugric languages the author presents the principles which underlie the formation of the Vogul kinship system. The paper also examines the morphological structure of Vogul kinship terms and their occurrence in recent Vogul texts. Finally the list of Vogul kinship terms collected by the author is presented.

Bevezetés

Írásomban a vogul rokonságnevekkel foglalkozom. A rokonsági viszonyok és a rokonságnevek kutatása jelentős szakirodalommal rendelkezik, melynek kiváló összefoglalását adja Szépe György a magyar rokonsági elnevezésekkel foglalkozó tanulmányában (Szépe 1972: 181). Az egyes uráli nyelvek rokonságneveit vizsgáló tanulmányokat, illetve az egész finnugorságra vonatkozó összegző jellegű munkákat pedig Szij Enikő említi permi rokonsági terminusokat tárgyaló művében (Szij 1979: 247–248). Az obi-ugor nyelvek közül az osztják rokonságneveit kutatták részletesebben. A vizsgálat alapjait Karjalainen teremtette meg anyaggyűjtésével és *Wie Ego im Ostjakischen die Verwandten benennt* (1912) című művével (vö. Csepregi 1997: 446). Később számos tanulmány született az osztják rokonsági terminusokról U. Harva, W. Steinitz, N. V. Lukina, N. B. Koškarëva, K. Vavra és Csepregi Márta tollából (Csepregi 1997: 447). A vogul rokonságnevek rendszerét Klara Vavra vizsgálta részletesen (1965, 1966), ezen kívül Boros Erika munkájának (1996) is van vogul vonatkozása, melyben a 'szülő' terminus különböző kifejezési módjait vizsgálja az uráli nyelvekben.

Írásom első részében áttekintem a vogul rokonságnévrendszer felépítését, valamint számba veszem azokat az elveket, melyek szerepet játszottak a rendszer kialakulásában. Ebben a részben egyrészt ismertetem Klara Vavra (1965, 1966) eredményeit, másrészt kiegészítem azokat. A második rész a vogul rokonságnevek morfológiai felépítésével foglalkozik, a harmadik pedig röviden utal arra, hogy milyen rokonságnevek használatosak az újabb vogul szövegekben. Írásomat az általam összegyűjtött rokonságnevek listája zárja.

1. A vogul rokonságnévrendszer felépítése

A finnugor, s még inkább az ugor nyelvek rokonsági rendszerének és rokonságneveinek kutatásában kiemelkedő jelentőségű W. Steinitz tanulmánya, melyben az osztják rokonságneveket mutatja be (Steinitz 1957). Az ezt megelőző, hasonló témával foglalkozó munkák (pl. Karjalainen 1912) ugyanis a biológiai elvet tartották az egyetlen rendező elvnek a rokonságnévrendszer kialakulásában. Steinitz hívta fel a figyelmet arra, hogy bizonyos nyelvek rokonságnévrendszerének megértéséhez az adott nép társadalmi szervezete, szociális viszonyai jelentik a kulcsot (vö. Steinitz 1957: 148).

A vogul rokonságnevek rendszerét – mint említettük – Klara Vavra vizsgálta részletesen (1965, 1966). Korábbi művében Vavra célja a rokonságnév-osztályozás elveinek feltárása volt, valamint azok magyarázata a patriarchális törzsi szervezet szociális viszonyai által, melyek a vogul rokonsági rendszer alapját alkotják (Vavra 1965: 107).

Vavra kimutatta, hogy a vogul rokonságnévrendszer megértésében fontos szerepük van a házassággal kapcsolatos tiltásoknak: a frátriai¹ és törzsi exogámiának,² valamint a levirátus és a szororátus jelenségének. A levirátus a patriarchális társadalmak kötelező vagy javasolt szokása, mely szerint egy férfi elveheti bátyja özvegyét (tulajdonképpen ez kötelessége is, hogy legyen, aki eltartsa az özvegyet és gyermekeit), illetve felesége lánytestvérét. Ez a szokás szerepel a Bibliában is, mint a zsidók közti általános házassági szabály: „Ha testvérek laknak együtt, és közülük az egyik meghal fiúgyermek nélkül, akkor az elhunytnak a felesége ne menjen hozzá idegen férfihoz. A sógora menjen be hozzá, és vegye feleségül, mint sógora. A születendő első gyermek viselje az elhunyt testvér nevét, hogy ne töröljék ki annak a nevét Izráelből” (MTörv 25, 5–6).

A levirátus szokása a pogány magyarok körében is elterjedt volt. „Alapja az a felfogás, hogy az asszony – akit bizonyos értelemben vagyontárgynak tekintettek – férje halála után annak hagyatékához tartozott, és a család, vagy nemzetség ilyen módon kívánta biztosítani a közös vagyon egybentartását, és a gyermekek helyben maradását” (Tringli István nyomán Kristó 1994: 408). Legismertebb példája az, amikor 997-ben Koppány herceg házasságra akart lépni Géza nagyfejedelem özvegyével, Sarolttal. „Azoknál a népeknél, ahol szokásban volt a levirátus, különös erővel érvényesült a gyermektelen özvegyek esetében, így a magyar szokásjogban is. (...) A levirátus intézménye a magyar társadalomban egészen a legújabb korig fellelhető volt” (Tringli István nyomán Kristó 1994: 408). Ez a szokás számos mai társadalomban is elterjedt, megtalálható egyes

¹ A fráttria a két vagy több nemzetséget egybefogó, nagyobb csoport (Márk 1975: 163).

² Exogámiáról akkor beszélünk, ha a házassági rend a csoporton kívüli párválasztást teszi kötelezővé (Márk 1975: 163).

amerikai indián törzseknél, például az apacsoknál (Jacobs 1999), valamint a Délkelet-Nigériában élő igbo, a Ghánában és Elefántcsontpart délkeleti részén élő akan és a Brazília és Venezuela esőerdőiben élő yanomamo társadalomban is (Schwimmer 2003).

A szororátus szokása szerint egy nő hozzámehet halott férje öccséhez, illetve lánytestvére férjéhez (lánytestvérenek halála után, vagy még annak életében, mivel a poligámia is megengedett). A szororátust azért támogatta a társadalom, mert ez a szokás fenntartotta a kapcsolatot a két család – az elhunyt férj, illetve a lánytestvér férjének családja és a feleség családja – között (vö. O’Neill 1997–2003). Ez a szokás általános volt néhány amerikai indián törzsnél a XIX. században, az ausztráliai bennszülötteknél, egyes apacs törzseknél (pl. chiricahua) pedig ma is megtalálható (vö. Britannica Concise Encyclopedia, Jacobs 1999).

A levirátus és a szororátus mellett a vogul rokonságnévrendszer felépítésében lényeges az adott rokonnak az ego³ családja⁴ életében betöltött szerepe is (fontos és kevésbé fontos rokon).

Mindezek alapján a rokonságnevek osztályozása a vogulban a következő elvek szerint történik: 1. a rokon neme; 2. egyenesági⁵ vagy oldalági⁶ rokon; 3. az ego törzséhez tartozó vagy más törzshöz tartozó rokon; 4. a rokon generációja; 5. a rokon egy generáción belüli idősebb/fiatalabb volta (relatív kor) (Vavra 1965: 112–113).

1.1. A rokon neme

Az adott rokon nemét a vogulok figyelembe veszik a rokon megnevezésekor, azaz az elnevezésből azonnal tudni lehet, hogy férfi- vagy nőrokonról van szó. Ez alól két kivételt találunk: az *ap̄h̄* és a *kil* rokonságneveket.

Az *ap̄h̄* elég bizonytalan terminus, fiatalabb generációbeli vérrokont jelöl, nemtől függetlenül. Jelenthet tehát unokát, unokahúgot/öcsöt (az ego testvérenek gyerekeit).

A *kil* szó egyrészt a feleség lánytestvéreit jelöli, másrészt azok férjeit is. Mivel a nembeli megkülönböztetés hiánya – mint említettük – egyáltalán nem jellemző a vogulra (sőt, az ugor nyelvekre általában), Karjalainen úgy vélte, hogy

³ Az ego jelenti az „én-pontot”, melynek szemantikai jegyei a következők: <+élő>, <+ember>, <+beszélő>. Az ego a nem szempontjából általában meghatározatlan (vö. Szépe 1972: 182, Márk 1975: 164).

⁴ A család olyan emberek csoportja, akik vér szerint, házasság vagy törvényes örökbefogadás által rokonságban állnak egymással (Bruner 1997).

⁵ Az egyenesági rokon egy adott ego közvetlen felmenője vagy leszármazottja (Schwimmer 1995–2003).

⁶ Az oldalági rokonok közé egy adott ego testvérei és az ő leszármazottai tartoznak, valamint az ego egyenesági felmenőinek és leszármazottainak testvérei (Bruner 1997).

itt két, különböző szóból eredő homoníma egybeeséséről van szó (vö. Vavra 1965: 112). Vavra szerint azonban ez a magyarázat nem meggyőző, szerinte inkább az lehet a jelenség oka, hogy a kevésbé fontos rokonok elnevezése kevésbé differenciált. A feleség lánytestvérének férje ugyanis „lényegtelen” rokon az ego számára (mivel más törzshöz is tartozik), a feleség lánytestvére pedig csak akkor fontos, ha még hajadon, ekkor ugyanis a levirátus miatt potenciális felesége az egonak. Egyébként lényegtelen a rokoni kapcsolat, az csak a férj halálával válik lényegessé (Vavra 1965: 112).

A magyar *szülő*, *testvér*-típusú, összefoglaló, mindkét nemre vonatkozó rokonságneveknek megfelelő terminusok a vogulban többnyire a magyar *ia-fia*, *fia-lánya*-típushoz hasonló összetételek, melyekben mindkét nemű rokon megnevezése szerepel:

śań-as 'szülők' (tkp. 'anya-apa')
śań iġās iġ 'szülők' (tkp. 'anya-du – apa-du')
jäyi śöki 'szülők' (tkp. 'apa-du – anya-du')
āyi-pġ 'gyerek' (tkp. 'lány-fiú').⁷

A 'szülő' fogalmát különbözőképpen fejezik ki a világ nyelvei. Az egyik lehetséges mód szerint az *apa* és az *anya* szavakat egyszerűen egymás mellé teszik, esetleg többes számban vagy duálisban; ezt a kifejezési módot követi a fent említett három vogul terminus is. Gyakori, hogy a *szül* ige valamilyen származéka jelöli a 'szülő' fogalmát, erre is találunk példát a vogulban, igaz, csak egyetlen nyelvjárásban: *njġp* LM 'szülő' < *njġi* 'szül' (vö. Boros 1996: 184).

'Gyermek' jelentésben a fenti összetétel mellett egyéb szavakat is találunk: *nawram*, *koj*, *moxi*, *śiś*. A *nawram* szó nemcsak rokoni terminusként használatos, a másik hármat pedig helyenként 'magzat' jelentéssel fordítja Munkácsi (Munkácsi 1892: 289). Ezeknél a terminusoknál szintén nincs nem szerinti megkülönböztetés. A szűkebb családot jelöli a következő, csak Kannisto szövegeiben előforduló kifejezés: *jäyt śökt* (Plur) (tkp. 'apák-anyák') 'a szülők a gyerekeikkel'.

1.2. Egyenesági vagy oldalági rokon

Az egyenesági rokonok nevei a magyar gondolkodásmód számára megszokott elvek szerint alakulnak, a szűk család olyan tagjait, mint *apa*, *anya*, *fia*, *lánya* világosan megkülönböztetik a többi rokontól. eltérés azonban, hogy az olyan, szintén a szűk családhoz tartozó rokonokat, mint *fiútestvér*, *lánytestvér*, az ugor

⁷ Az ún. összefoglaló összetétel egyébként is jellemző a vogulra, pl. *wōt-piġ* ('szél' + 'fiú') 'vihar', *ūj-ġul* ('állat' + 'hal') 'állat', *mā-ġum* ('föld' + 'ember, férfi') 'ember' (vö. Keresztes 1998: 424).

nyelvek közül csak a magyar különbözteti meg más rokoni kapcsolatoktól, a vogul és az osztják nem:

vog. *kañk*, osztj. *jaj* 'idősebb fiútestvér, az apa öccse, aki az egonál idősebb, az apa fiútestvérenek fia, aki az egonál idősebb, fiútestvér fia, aki az egonál idősebb', hasonlóképpen vog. *āpsī* 'öcs', *uwši* 'nővér', *ēs* 'húg' (vö. Vavra 1966: 222).

Az oldalági rokonok elnevezése a magyar rokonsági rendszertől teljesen eltérő elvek szerint történik. Egy rokonságnév általában nem egyetlen rokont, hanem rokonok egy világosan körülhatárolt csoportját jelöli – ugyanúgy, mint a fent említett, testvéreket megnevező rokonságnevek –, pl. *aki* 'minden, az apa törzséhez tartozó férfirokon, aki az apánál idősebb' (tehát az apa apja, bátyja stb.). Ez az ún. osztályozó rokonsági rendszerek jellemző tulajdonsága (vö. Steinitz 1957: 141).

Bár az egyenesági és az oldalági rokonok megkülönböztetése jellemző a vogulra, előfordulnak olyan rokonságnevek is, melyekben ez a különbség elmosódik, s ezek mind egyenesági, mind pedig oldalági rokont jelölhetnek. Ilyen az *aki*, mely a fent említett mellett a következő jelentésekkel rendelkezik: 'az apa nővérenek férje, az anya bátyja, a férj apja, a férj bátyja'. (Láthatjuk, hogy ez a terminus nemcsak vérokot, hanem házassági rokont is jelölhet.) Valamint ilyen az *apiγ-apiγ* is, mely jelenthet unokát, de jelölheti a testvér gyerekeit is.

1.3. Az ego törzséhez tartozó vagy más törzshöz tartozó rokon

A törzshöz/nemzetséghez való hozzátartozás vagy hozzá nem tartozás – csakúgy, mint az osztjáknak – a vogul rokonsági rendszernek is az alapja. A szigorúan tiszteletben tartott törzsi exogámia miatt az anya, illetve a feleség törzse idegen törzs volt az ego számára, s azok tagjai távoli rokonnak számítottak, akik nem játszanak különösebben fontos szerepet az ego életében. Saját törzsnek az apa törzse, illetve a nő számára a férj törzse számított, ezzel kapcsolatos az apa és a férj törzséből származó rokonok megegyező elnevezése.

Mivel – mint említettük – a nőági rokonok távolabbi rokonai az egónak, az ego egyértelműen megkülönbözteti az unokatestvéreit aszerint, hogy apja fiútestvérenek gyerekeiről, vagy pedig apja lánytestvéreinek, illetve anyja fiú- és lánytestvéreinek gyerekeiről van szó. (Apja fiútestvéreinek gyerekeit ugyanúgy nevezi, ahogy saját testvéreit.) Láthatjuk, hogy azon kívül, hogy kinek a törzséhez (apa, anya, feleség vagy férj) tartozik az adott rokon, az is fontos, hogy milyen nemű az összekötő rokon (az apa fiú- vagy lánytestvéreinek gyerekeiről van szó) (vö. Vavra 1965: 107–108, 1966: 223).

A „saját törzsbeli – idegen törzsbeli” rokon szembeállítás a patriarchális társadalmi szervezetű obi-ugoroknak realisabb, következetesebb, sokkal fontosabb, mint az európai rendszerekbeli „vérokot – házassági rokon” megkülönböztetés.

1.4. A rokon generációja

Az obi-ugor nyelvek öt nemzedékig veszik számba a rokonokat: G^0 , G^+ , G^+ , G^+ , G^+ , G^+ . Vavra két kivételt említ a vogulból, melyek G^+ -nél idősebb, illetve G^+ -nél fiatalabb rokont is jelölhetnek: *ōparis* 'az apa apja, nagyapja, dédapja stb', *apīŕ* 'unoka, dédunoka, űkunoka stb.' (Vavra 1966: 220). Ezeket a kivételeket kiegészíthetjük a következő rokonságnevekkel: LM *ōp-ōšom*, K *jāni oos* 'déd-apa', LM *jāni-šāŕkō* 'dédanya', K *jōs-jāŕŕ* 'szépapa'.

A generáció figyelembe vétele az egyeneságon fontosabb: ego ugyanazzal a terminussal nevezi meg saját bátyjait és apja öccseit (*kaŕk*), de ettől eltérően hívja saját öccseit (*āpsī*) (vö. Vavra 1965: 113).

Greenberg egyik megállapítása szerint „a more remote generation is always marked as against a less remote generation”⁸ (Greenberg 1966: 73). Ez az univerzálé megnyilvánul például abban, hogy az elsőfokú leszármazottak megnevezésében általában megjelenik a nem szerinti megkülönböztetés, míg a másodfokú leszármazottak esetében már neutralizáció érvényesül, pl. az ainu nyelv egyik dialektusában: *po* 'vkinek a fia', *matne-po* 'vkinek a lánya', *mitpo* 'unoka' (vö. Greenberg 1966: 75). A vogulban nincs neutralizáció a másodfokú leszármazottak megnevezésében sem: *āyi-āyi* 'lányunoka (vki lányának lánya)', *āyi-piy* 'fiúunoka (vki lányának fia)', *piy-āyi* 'vki fiának a lánya', *piy-piy* 'vki fiának a fia'. (Bár létezik összefoglaló, semleges terminus is: *apīŕ* 'unoka'.)

Greenberg egy másik megállapítása szerint számos példa azt mutatja, hogy a felmenő generációk jelöletlenek az egótól egyforma genealogikus távolságra lévő leszármazott generációkkal szemben (Greenberg 1966: 76). Az első felmenő és az első leszármazott generációt tekintve általánosak az olyan rendszerek, melyekben az első leszármazott generáció jelöltsége a nembeli neutralizációban nyilvánul meg, míg a jelöletlen első felmenő generációban a nem szerinti megkülönböztetés, azaz az 'apa' és az 'anya' terminusok megkülönböztetése univerzális. Ugyanez mondható el a második felmenő és a második leszármazott generációval kapcsolatban (vö. Greenberg 1966: 76, 82). A vogul rokonságnév-rendszer azonban nem ilyen, abban ugyanis mindkét leszármazott generációban érvényesül a nem szerinti megkülönböztetés: *āyi* 'vkinek a lánya', *piy* 'vkinek a fia' (az unokák elnevezéseit lásd fent).

1.5. A rokon egy generáción belüli idősebb vagy fiatalabb volta (relatív kora)

Az egy nemzedéken belüli kor szerinti megkülönböztetés, mely az ugor nyelvek egyik sajátossága, sok más népnél is megtalálható (de például az indoeurópai rokonságnév-rendszerből hiányzik) (vö. Steinitz 1956: 139). Míg azonban a

⁸ Egy távolabbi generáció mindig jelölt egy közelebbi generációval szemben.

magyar csak az ego nemzedékén belül, és csak az egóhoz viszonyítva jelöli a relatív kort, addig a vogul és az osztják az idősebb generációban is, ahol nemcsak az egóhoz, hanem egy egyenesági, összekötő rokonhoz is viszonyít. Például az ego generációjában: vog. *uwśi* 'nővér', *ēs* 'húg'; az idősebb generációban: *ākw* 'az anya nővére', *ōńiy* 'az anya húga'.

Greenberg szerint ha a rokonságnév-terminológiában megjelenik a relatív kor szerinti megkülönböztetés, akkor gyakran az idősebb testvéreket jelölő terminusok jelöletlenek a fiatalabb testvéreket jelölőkkel szemben. Ezért gyakori, hogy az idősebb testvérek megnevezésében van nem szerinti megkülönböztetés, míg a fiatalabbakéban nincs (Greenberg 1966: 76–77). A vogulra ez nem jellemző, mivel mind az idősebb, mind pedig a fiatalabb testvérek megnevezésében érvényesül a nem szerinti megkülönböztetés: *uwśi* 'nővér', *ēs* 'húg', *kaŋk* 'báty', *āpsi* 'öcs'.

Későbbi munkájában Vavra némileg átalakítja, és a következőképpen bővíti a szempontok számát: 1. vérrokon vagy házassági rokon; 2. a rokon generációja; 3. a rokonság foka; 4. a rokon neme; 5. a rokon relatív kora az adott generációban; 6. az összekötő rokon neme (Vavra 1966: 226).

1.6. Vérrokon – házassági rokon

Mint említettük, a saját törzshöz tartozó rokon – idegen törzshöz tartozó rokon megkülönböztetés sokkal fontosabb az obi-ugorok számára, mint a vérrokon – házassági rokon szembeállítás, de azért ezt az elvet sem hagyják figyelmen kívül a megnevezésnél. A házassági rokonok elnevezésénél jellemző, hogy a férfiak világosan megkülönböztetik idősebb rokonaik feleségeit a generáció és a rokonság foka szerint, míg a fiatalabb rokonok feleségeit egyetlen közös terminussal (*mań*) jelölik. Ennek a jelenségnek a magyarázata egy olyan, szigorúan tiszteletben tartott szabályban keresendő, mely az osztjákoknál is létezik, és hasonlóképpen tükröződik az osztják rokonságnévrendszerben is. E szabály szerint az asszonyoknak el kell takarniuk arcukat férjük idősebb férfirokonai előtt, akikhez nem is szólhatnak közvetlenül. A férfiak számára ezek a nők (a törzsbeli fiatalabb férfiak feleségei) tabuk, ezért nem kell őket megkülönböztetniük, vagyis mindannyiójukat *mań*-nak nevezik. Ugyanígy ezek a férfiak a nők számára egyseges csoportot alkotnak, és mindannyiukat (a férj összes idősebb férfirokonát) az *akimojkə* terminussal jelölik (Vavra 1965: 109–110).

Vavra nem foglalkozik a sógorság többi tagjának a megnevezésével, adatainak kiegészítésével azonban felállítható a sógorság teljes rendszere. A magyartól eltérően a vogulban a sógornőket és sógorokat is megkülönböztetik, mégpedig többféle szempont szerint. Először is két nagy csoportra oszthatjuk a sógorságot:

1. az ego testvéreinek házastársai; 2. az ego házastársának testvérei.

1. A testvérek házastársait a következőképpen nevezik: LM *ōńiy*, *jäni mań*, P

iš-āń, P *ākw* 'a báty felesége', LM *mań*, *wüškwə mań* 'az öcs felesége', N *pānt*, *kil* 'a nővér férje', *vāps* 'a hűg férje'.

A terminusokból egyértelműen kiderűl az adott rokon neme, valamint az összekötő rokon neme és az egohoz viszonyított kora.

2. A házastársak testvéreinek nevei pedig a következők: ha az ego nő: *aki* 'a férj bátyja', N *lėkw*, *pānt*, *pāń'ukwə*, K *viš-kus* 'a férj öccse', *ās-āyi*, *ēńk* 'a férj nővére', N *ās-ēńk* 'a férj hűga'. Ha az ego férfi: N *kil* 'a feleség bátyja', KM P *jurś*, N *up-ńawrəm* 'a feleség öccse', LU *ākw*, N *kil* 'a feleség nővére', LU *pōls* 'a feleség hűga'.

A rokonságnevek egyértelműen jelzik az ego nemét, az adott rokon nemét (kivéve a *kil* szót, mely férfi és női rokonra egyaránt utalhat, mint azt a nemek szerinti megkülönböztetés tárgyalásakor már említettűk), valamint a rokonnak az összekötő rokonhoz (azaz a házastárshoz) viszonyított korát.

Egyes terminusoknál elmosódhat, illetve összekeveredhet a vérrokonság és a házassági rokonság: az *akimojkə* jelentése, mint említettűk: 'a férj törzsébe tartozó összes férfirokon, aki a férjnél idősebb',⁹ ennek párhuzamos megfelelője az *ākwėkwə* 'a férj törzsébe tartozó összes nőrokon, aki a férjnél idősebb'. E definíciókból látszik, hogy az *akimojkə* és az *ākwėkwə* névvel jelölt rokonok lehetnek testvérek, de lehetnek házastársak is (vö. Vavra 1965: 108).

1.7. Az összekötő rokon neme

Az obi-ugor nyelvekben szerepet játszik az apai, illetve anyai ágon történő származás is, vagyis az összekötő rokon neme. Erre Vavra már korábbi munkájában is utalt (l. 1.3.), de még nem vette fel külön szempontként.

Az apai rokonságot kizárólag férfión követik ('az apa apja', 'az apa fiútestvéreinek lánya' stb.), de az apa törzsében is vannak olyan rokonok, akikhez a rokonsági kapcsolat nőkön keresztül „vezet”: az apa lánytestvéreinek fia, lánytestvér lánya stb. Ezért az apai rokonok között is megkülönböztetik a „tisztán” apai rokonokat, és azokat, akik az apa törzsébe tartoznak, de női vonalon.

Ugyanígy az anyai rokonságot kizárólag nőágon követik, de az anya rokonai közt is vannak olyanok, akiknél az összekötő rokon férfi (Vavra 1966: 221).

Vavra adatait kiegészítve megállapíthatjuk, hogy a vogulban az ego nemzedékében (unokatestvérek) és az idősebb nemzedékekben (nagynénik, nagybácsik, nagyszűlők) világosan megkülönböztetik az anyai és az apai rokonokat, bár néhol találunk „réseket” a rendszerben.

Összegűjtött adataim alapján az unokatestvérek megnevezése az ego nemzedékében apai ágon a következő: *kańk* 'az apa fiútestvéreinek fia, aki az egonál idősebb', *āpsí* 'az apa fiútestvéreinek fia, aki az egonál fiatalabb', *pānt* 'az apa

⁹ Ezen kívül a terminus jelentése lehet 'idősebb férfi, bácsi' is.

lánytestvérének fia', *jayayi* 'az apa fiútestvérének lánya', *uwsi* 'az apa fiútestvérének lánya, aki az egonál idősebb', *ēs* 'az apa fiútestvérének lánya, aki az egonál fiatalabb', *ēnk* 'az apa lánytestvérének lánya'.

Anyai ágon kevésbé differenciált a rendszer: *sāsiy* 'az anya fiútestvérének fia', *āḥkwpiy* 'az anya lánytestvérének fia', *nij* 'az anya fiútestvérének lánya', *āḥkwāyi* 'az anya lánytestvérének lánya'.

A szülők testvérei apai oldalon: *ās-piy* 'apai nagybácsi', *aki*, 'az apa bátyja' *kaḥk* 'az apa öccse, aki az egonál idősebb', *ās-āyi* 'az apa lánytestvére', 'KU KM az apa húga'.

Anyai oldalon érdekes módon differenciáltabb a rendszer: P *śas* 'anyai nagybácsi', *aki* 'az anya bátyja', *sāsiy* 'az anya öccse', LM *ākw*, *anēkwa* 'az anya nővére', *ōñiy* 'az anya húga'. (Bár Vavra szerint az, hogy az *ākw* 'az apa törzsébe tartozó, az apánál idősebb nők' illetve az *ākwekwə* 'a férj törzsébe tartozó, a férjnél idősebb nők' terminusok egyes forrásokban 'az anya nővére' jelentésben szerepelnek, a rendszer újabb keletű megsértése, amely arra az időre megy vissza, mikor a világos megkülönböztetés eltűnésével terminológiai kombinálódott 'az apa nővére' és 'az anya nővére' [Vavra 1965: 110].)

Végül a nagyszülők nemzedéke apai oldalon: LM *ās*, *ōpa*, *ōparis*, *ōp-anśux* 'apai nagyapa', LU *śāśa*, *śas-ēkwa*, *śāḥkə*, P *śāḥk-ooḥkwəskə*, P *śāḥkwə-śūs*, N *śis-ēkwā* 'apai nagyanya'.

Anyai oldalon: LU P K *āš*, LM *ās-ōjkā*, *ooś-anśux* 'anyai nagyapa', N LM LU *anēkwa*, K *ojriś*, LM *śāḥkə*, LM *śāḥkə-jēkwə*, P *śāḥk-ooñ* 'anyai nagyanya'.

A fenti terminusok mellett vannak olyan rokonságnevek is, melyek nem jelölik, hogy apai vagy anyai ági nagyszülőről van-e szó: LM *āḥkə* (~ N *aki*), N *ās-jis*, LM *jāni-ōpərəś* 'nagyapa', K *jāni-śāḥk*, T *śisā* 'nagyanya'.

1.8. A potenciális rokoni kapcsolat kifejezése

A fent említett elvek figyelembe vétele mellett a vogulnak, mint osztályozó rokonsági rendszernek egy másik jellegzetes tulajdonsága, hogy az ún. európai típusú rendszerekkel ellentétben nemcsak a tényleges, hanem a potenciális rokoni kapcsolatot is jelöli (vö. Steinitz 1956: 146).

Ez a magyarázata annak, hogy a vogulban a *pānt* 'az apa lánytestvérének fia, a lánytestvér fia' mellett jelenti a 'mostohafiú'-t is, az *ēnk* 'az apa lánytestvérének lánya, a lánytestvér lánya' pedig egyúttal 'mostohalány'-t is, hiszen ha az ego nő, akkor a szororátus miatt lánytestvérének gyerekei egyben az ő lehetséges mostohagyerekei is. (Az ego ugyanis lánytestvérének halála után, vagy akár még testvére életében hozzámehet annak férjéhez.) Ha az ego férfi, számára az *ewlən* 'a feleség lánytestvéreinek lánya (a *kil* csoport lányai)' jelent egyúttal 'mostohalány'-t is a levirátus miatt. (Hiszen egy férfi elveheti feleségének lánytestvérét.)

Vavra korábbi művében még arról ír, hogy nem talált párhuzamos terminust, mint pl. *piyləŋ*, de Ahlqvist említ olyan adatokat a déli nyelvjárásból, mint *püvtet*, *pütet* 'mostohafiú' és *ätet* 'mostohalány' (Vavra 1965: 112). Későbbi művében viszont már felveszi a *piyləŋ* terminust 'a feleség lánytestvérének fia' jelentésben (Vavra 1966: 219). Ezeket a következő, a Wogulisches Wörterbuch-ból származó adatokkal egészíthetjük ki: LM *pū-tit* 'mostohafiú'; LM *ooj-tit* 'mostohalány', T *poū-loχ* 'fogadott fiú'.

Ugyancsak potenciális rokonságot fejez ki a *jayləŋ* 'az anya lánytestvérének férje' 'mostohaapa' jelentésben – és pontosan a lehetséges mostohaapa-funkció miatt olyan fontos ez a csoport az ego számára –, valamint az *ōñiy* 'az anya lánytestvére' jelentésével kapcsolatban jelent még 'mostohaanya'-t is. Ez a jelenség újabb bizonyítéka a levirátus és a szororátus nagy jelentőségének a rokonságnév-terminológiában.

Vavra szerint semmilyen vogul forrásban nincs 'mostohatestvér' jelentésű terminus, bár a levirátus és a szororátus következtében az unokatestvérek bizonyos csoportja mostohatestvérré válhat, apai ágon: *kaŋk*, *āpsī*, *uwśi*, *ēs*, anyai ágon: *āŋkwpiy*, *āŋkwāyi* (Vavra 1965: 111).

Vavra megállapításával ellentétben a Wogulisches Wörterbuch-ban előfordul 'mostohatestvér' jelentésű terminus, igaz, csak egyetlen nyelvjárásból: T *jäu-poū-loχ*. Szintén a szótárból származnak a következő rokonságnevek: *āŋk-tit*, LM *ūñə* ~ *ūñi* (~ N *ōñiy*) 'mostoha' (valószínűleg csak 'mostohaanya' jelentésben).

2. A rokonságnevek morfológiai felépítése

2.1. Szóképzés

Adataimban a következő, képzővel ellátott rokonságnevek találhatóak (amelyekben már lexikalizálódott a képző):

a) *ewləŋ* 'a feleség lánytestvérének lánya, mostohalány (férfi szempontból)', *jayləŋ* 'az anya lánytestvérének férje, mostohaapa', *piyləŋ* 'a feleség lánytestvérének a fia';

b) LM *āñərəś* 'nagybácsi', N *apsīərəś* 'unokaöcs', *jīyriś* 'lánytestvér', K *ojriś* 'anyai nagyanya', K *ookrəs* 'anyós', *ōpariś* 'az apa apja, nagyapja, dédapja...';

c) T *jäu-poū-loχ* 'mostohatestvér, unokafivér', T *jäu-äu-loχ* 'unokanővér', T *poū-loχ* 'fogadott fiú'.

Az első csoport terminusai – melyek közül az utolsó kettő nyilvánvalóan a *jay* 'apa' és *piy* 'fiú' szavak származéka – egy *-ləŋ* képzővel vannak ellátva, mely azonos formában és funkcióban megtalálható az osztjájában is (*poχləŋ* 'a feleség lánytestvérének fia; mostohafiú', *ewləŋ* 'a feleség lánytestvérének lánya; mostoha-

lány’). E szuffixum a vogulban különösen rokonságnevekben, az osztjákban pedig csak rokonságnevekben használatos toldalék, mely nyilvánvalóan a mostohaviszonyt jelöli, és magyarra a *-féle*, *-szerű* képzőkkel lehetne fordítani. Így tehát a *jaylən* jelentése ’vmiféle/egyfajta apa, apaféle, apaszerű’, azaz ’mostohaapa’, a *piylən-é* ’fiamféle’, tehát ’mostohafíú’ (Steinitz 1957: 146, Vavra 1965: 111).

A következő csoport terminusaiban világosan felismerhető a *-riś/-rəs* kicsinyítőképző, s az első kettő valamint az utolsó rokonságnév esetében az alapszó is egyértelmű: LM *ā#ə* (~ N *aki*) ’nagyapa’, *āpsi* ~ *apsi* ’öcs, unokaöcs’, *ōpa* ’az apa apja’, T ’a férj apja’. Az K *ojriś* ’anyai nagyanya’ alapszava talán az *āyi* (K *oo* ~ *oä*) ’lány, vkinek a lánya’ lehet, a K *ookrəs* ’anyós’ pedig az *ākw* (...) ’N LM az anya nővére’, ’LM LU P T anyós (a férj anyja)’, ’LU a feleség nővére’, ’P a nagybácsi vagy a báty felesége, a feleség anyja’ terminussal van összefüggésben a WWb szerint. A *jiyriś* ’lánytestvér’ alapszava ismeretlen.

Az utolsó két rokonságnév alapszavai a *jaypiy* ’fiútestvér’, a *jäy-āyi* ’lánytestvér’ és a *piy* ’fia vkinek’ terminusok. A bennük szereplő *-loχ* képző – a jakutot kivéve – mind az ősi, mind a modern török nyelvek egyik leggyakoribb affixuma. A különböző török nyelvekben különböző variánsokban tűnhet fel a magánhangzó-harmónia és az ősi *-l* hasonulása alapján. Használata is igen változatos, de tipikusan kollektív vagy absztrakt jelentésű szavakat képeznek a segítségével, pl. török *güzellik* ’szépség’ ~ *güzel* ’szép’, tatár *komlyk* ’homokos terület’ ~ *kom* ’homok’. A toldalékot először tatár szavakkal kölcsönözték, később azonban vogul szavakhoz is hozzáfűzték, pl. TJ *jomaslaχ* ’jószág, szerencse, boldogság’ ~ *jomas* ’jó’, LM *kumlaχ* ’férfiügyesség’ ~ *kum* ’férfi’, LM *nājlaχ* ’úrnőség’ ~ *nāj* ’úrnő’ (vö. Riese 2001: 128–129).

2.2. Szóösszetételek

2.2.1. Rokonságnév + rokonságnév

E csoporton belül további alcsoportokat különíthetünk el:

a) Rokonságnév + rokonságnév jelöletlenül: ez a fajta szóösszetétel a vogul rokonságnevek egyik legjellemzőbb típusa, pl. *ānkwpiy* (*ānkw* ’az anya nővére’ + *piy* ’fiú’) ’az anya lánytestvéérének fia’, *ānkwayi* (*ānkw* ’az anya nővére’ + *ayi* ’lány’) ’az anya lánytestvéérének lánya’.

Vavra szerint az, hogy e rokonságnevek előtagja az *ānk* ’anya’ szó, arra utal, hogy ezek a terminusok az ősi időkben keletkeztek, mikor a családi viszonyok még nem differenciálódtak, és az anya törzsében a nőket egyetlen terminussal nevezték meg (vagyis az anyát sem különböztették meg a többi nőtől) (Vavra 1965: 111).

A fent említett rokonságnevek konstrukciója teljesen megegyezik a következőkével: *jayayi* (*jay* ’apa’ + *ayi* ’lány’) ’lánytestvér’, *jaypiy* (*jay* ’apa’ + *piy* ’fiú’) ’fiútestvér’.

E terminusok bizonyos forrásokban 'az apa fiútestvérenek fia', ill. 'az apa fiútestvérenek lánya' jelentéssel is rendelkeznek, s ez feltehetőleg a *jay* differenciálatlan jelentésére utal: 'az apa törzsebeli férfirokonok (az apa is)' (Vavra 1965: 111).

További példák az ilyen típusú szóösszetételre: *āyāyī* (*āyī* 'lány' + *āyī* 'lány') 'lányunoka (vki lányának lánya)', *āyīyī* (*āyī* 'lány' + *yīyī* 'fiú') 'fiúunoka (vki lányának fia), gyerek', P *āñk-sás* (*āñk* 'unokanővér' + *sás* 'apa') 'fiútestvér gyereke', *ās-āyī* (*ās* 'apa' + *āyī* 'lány') 'a férj nővére, az apa nővére', *ās-ēñk* (*ās* 'apa' + *ēñk* 'sógornő') 'a férj húga', *ās-píç* (*ās* 'apa' + *píç* 'fiú') 'apai nagybácsi', N *up-ñāwrəm* (*up* 'sógor' + *ñāwrəm* 'gyerek') 'a feleség öccse', N *vāps-çum* (*vāps* 'vő' + *çum* 'férj') 'sógor'.

b) Az előtag képzett szó: *āsīñ-pīy* ('apa' + *-ñ* melléknévképző + 'fiú') 'nagybácsi'.

c) Jelezett rokonságnév + jelezett rokonságnév: *sāñíç-āsíç* (Dual) 'szülők, anya-apa', KM *jāyī sōkī* (Dual) 'szülők, anya-apa'.

Mindkét terminus dualis-jellel van ellátva, ez a fajta szóösszetétel, mint említettük, a 'szülő' fogalmának egyik lehetséges kifejezési módja. (Ez az úgynevezett kölcsönösségi dualis nemcsak rokonságnevekben fordul elő, hanem különösen gyakori pl. a mesékben: *ēkway-ōjkaγ olēy*. 'Él egy asszony és egy ember.' tkp. 'asszony-du – ember-du él-du').

2.2.2. Rokonságnév + nem rokonságnév

Ezen a csoporton belül is további alcsoportokat különíthetünk el:

a) Az előtag az életkorra utaló 'nagy' vagy 'kicsi' jelentésű melléknév: LM *jāni jāy-oolm* ('nagy' + 'lánytestvér') 'nővérem', K *jāni oos*, LM *jāni ōpərəš* ('nagy' + 'nagyapa') 'nagyapa', K 'dédapa', K *jāni-sāñk*, LM *jāni-sāñkə* ('nagy' + 'nagyanya') 'dédanya', K 'nagyanya', P *is-āñ* ('kicsi' + 'anya') 'a báty felesége', LM *wūs-jāy-ooj* ('kicsi' + 'lánytestvér') 'húgom', LM *wūs-kwə jāu-pū* ('kicsi' + 'fiútestvér') 'öcs', *māñ-āpsī* ('kicsi' + 'öcs') 'öcs'.

Szintén az életkorra utal az előtag a következő példában: K *jos-jāíç* ('ösi, öreg' + 'apa') 'szépapa'.

b) Az előtag képzett vagy képzetlen főnév: N LM *pērnan āñkw* ('kereszt' + *-ñ* melléknévképző + 'anya') 'keresztanya', N LM *pērñā-jāiç* 'kereszt' + 'apa') 'keresztapa'.

c) Az utótag az *ekwə* 'idős asszony' illetve az *ojkə* 'idős ember' jelentésű szó: ez a fajta szóösszetétel nagyon jellemző a vogul, s általában az ugor rokonságnevekre: *ākwekwə* 'a férj apjának lánytestvére, a férj apja fiútestvére a felesége, a férj anyjának lánytestvére, a férj anyja fiútestvére a felesége', *aki-mojkə* 'a férj apja, a férj nagyapja, a férj apjának bátyja, a férj apja nővérenek férje, a férj anyjának bátyja, a férj anyja nővérenek a férje'.

Ezek a rokonságnevek nagyobb tiszteletet fejeznek ki, mint az egyszerű terminusok, s a hangsúlyozott tisztelet e formulája egyúttal kevésbé szívélyes és nyílt, sokkal hivatalosabb attitűdöt fejez ki a férj rokonaival szemben (a vérrokonokhoz viszonyítva) (Vavra 1965: 108).

További példák: *ās-ōjkā* ('apa' + 'idős ember') 'nagybácsi, az anya apja', *śās-ēkwa* ('apa' + 'idős asszony') 'az apa anyja', LM *śāṅka-jēkwa* ('nagyanya' + 'idős asszony') 'az anya anyja', N *up-ōjkā* ('apa/após' + 'idős ember') 'após'.

d) Az utótag a korra utal: N *ās-jis* ('apa' + 'ősi, öreg') 'nagyapa'.

e) Az utótag egyéb főnév: *āṅk-tit* ('anya' + *-tit*) 'mostoha', LM *ooj-tit* ('lány' + *-tit*) 'mostohalány', LM *pū-tit* ('fiú' + *-tit*) 'mostohafiú', *man-jor* ('meny' + *gor*) 'egykori meny, ha újra férjhez ment', *vāps-jor* ('vő' + *gor*) 'egykori vő, ha újra megnősült', N *vāps-por* ('vő' + *-por*) 'vő'.

A WWb az *āṅk-tit* 'mostoha', LM *ooj-tit* 'mostohalány' és LM *pū-tit* 'mostohafiú' terminusokat a *tit* 'fa töve; torkolat' szócikkben említi. Kannistonál szintén szerepel egy *tit* szó 'törzs, gyökér, torkolat' jelentéssel, valamint egyetlen nyelvjárásban (közép-kondai) létezik egy *tīt* 'kisgyerek' jelentésű szó is, a fenti terminusok utótagja talán e szóval lehet kapcsolatban.

A WWb a *vāps-por* 'vő' terminust a *vāps* 'vő, sógor' mellett a *-por* 'szív, has' szócikkben is említi. A szótár tanúsága szerint a közép-lozvai nyelvjárásban a *-por* morféma kicsinyítő elemként szerepel, melyet a tatárból vettek át. A *porəṅ* 'kedves' szó is arra utalhat, hogy esetleg valamiféle kedveskedő jelentés tulajdonítható a *-por* utótaggal ellátott rokonságnévnek.

Az utolsó előtti két terminus utótagja talán a *gor* 'nyom, hely' szóval lehet kapcsolatban.

3. Rokonságnevek előfordulása újabb vogul szövegekben

Megvizsgálva a *Lui ma seripos* c. újság néhány számát megállapítható, hogy a gazdag vogul rokonságnév-rendszernek csak néhány, a magyar gondolkodásmód szerint is alapvető rokoni viszonyt kifejező elemét használják az újságcikkekben.

A szülők megnevezése szinte kizárólag az *oma* 'anya', *ā'ta* 'apa' terminusokkal történik, pl.: „*Oma m name Evdoki á Eliseevna os a t ā m name Konsztantin Kirillovi q'* 'Anyám neve Jevdokija Jeleszejevna, apám neve Konsztantyin Kirillovics.' (1998/02.14: 3). (A vogul újságból származó példákat saját fordításomban teszem közzé.)

Az *ēkwa* és az *ōjka* terminusokkal nevezik meg a férjet és a feleséget, a családot pedig orosz jövevényszóval. Az *āyi* 'vkinek a lánya' és *piy* 'vkinek a fia' rokonságnevek – kicsinyítőképzővel (*-riś*) vagy anélkül – nagyon gyakran előfordulnak. Pl.: „*Ty sem í á anyg: ki t agi os nila pygri sí ékvag* –

oj kag oníseg.” ’Ez a család nagyon nagy: két lánya és négy fia van a feleségnek-férjnek’ (1998/02.14: 2).

A testvérek viszonyított kor szerinti megnevezése használatos a cikkek tanúsága szerint. Pl.: „*Man semí ávt at návram olys. Ki t pygyg hottalí sáltsyg. Aní man hurum lylyngyg olév: am, Kirill kangkum os Lena jigrisúm. Lena uvsim ojka té ët Puppisumyt olsyg.(...) Kirill kangkum ékva té Kimkíasuj pavlynyl oly.*” ’A családukban öt gyerek volt. Két fiú meghalt (valahová belépett). Most hárman vagyunk: én, Kirill bátyám és Léna nővérem. Léna nővérem a férjével Puppiszum-ban volt. (...) Kirill bátyám felesége Kimkjaszuj faluból való’ (1998/02.14: 3). „*Matrëna Pavlovna uvsi áge Praskovíá os Tatíá kangkané Roman, Matvej os Gowa, apsi té losif hontlyn varmalí porat a tányl tuv vujves.*” ’Matrjona Pavlovna asszony nővéreinek, Praszkovjának és Tatyjának, bátyjainak, Románnak, Matvejnek és Gosának, öccsének, Joszifnak az apját a háború idején elvitték’ (1998/02.14: 4). „*Avdotíá ányg uvsim tot wkolat hanisítahty, manínuv ésúm laglé agmyl emtys, pulínicat hui.*” ’Avdotyja nővérem (nagy nővérem/lánytestvérem?) ott iskolában tanul, kisebb húgom (lánytestvérem?) lába beteg lett, ő kórházban fekszik’ (1992/08.08: 2).

A nagyszülőket a *sás-ékwa* ’nagyanya’ és *akimojkə* ’nagyapa’ szavakkal nevezik meg, az általam vizsgált anyagban tehát nem volt jellemző az anyai és az apai nagyszülők megkülönböztetése: „*Akvmatértn sásekva tén pal tti ragatasyg.*” ’Egyszer csak a nagymama felé estek (ti. az unokák)’ (1989/02.11: 2).

Az egyéb rokonságnevek közül a következőkre találtam példát:

„*Maní tagyl Irina Stepanovna matum aki ánényl os akvanényl pumísí potryt, mojt yt oc érgyt huntlys.*” ’Irina Sztjepanovna kiskorától kezdve vidám beszédeket, meséket, énekeket hallott öreg nagybátyjaitól és nagynénjeitől’ (1992/08.08: 1). „*Ti t Natalí éngkum sammyl t tovem, tav am lápam éhty, lavi: – Maní sas ygkve, kolyn sár tatlan hulítys, úv haj tén.*” ’Natalj unokahúgom/unokatestvérem észrevesz, odajön hozzám, és mondja: – Kis bácsikám/unokaöcsikém, a ház teljesen üres maradt (?), szaladj haza’ (1992/08.08: 2). Ez a példa azért különösen fontos, mert egymáshoz viszonyított rokoni kapcsolatot mutat be. Nem derül azonban ki, hogy az *ēnk* ’az apa lánytestvéreinek lánya’ vagy ’lánytestvér lánya’ jelentésben szerepel-e, illetve hogy a *sāsiy* ’az anya fiútestvére’ vagy pedig ’az anya fiútestvéreinek fia’ jelentéssel bír, vagyis hogy *ēnk* és *sāsiy* között unokahúg-nagybácsi (külön generáció) vagy pedig unokatestvéri (azonos generáció) viszony van.

Vizsgálatom természetesen nem ad teljes képet arról, hogy mely rokonságneveket használják még ma is, hiszen csak néhány újság szolgált forrásul. A teljes kép megrajzolásához, illetve a valós helyzet feltárásához sokkal több, friss nyelvi anyag vizsgálatára lenne szükség.

Összegzés

Összegzésként a vogul rokonságnévrendszerről elmondhatjuk, hogy – az osztjákhoz hasonlóan – szociális alapokon, mégpedig a patriarchális nagycsalád életén nyugvó osztályozó rendszer. A rokonságnevek általában nem egyetlen rokont, hanem rokonok egy jól meghatározható csoportját jelölik, és a tényleges rokoni kapcsolatok mellett a potenciális kapcsolatokat is jelzik. A rokon elnevezésénél figyelembe veszik a rokon nemét, generációját és az adott generáción belüli relatív korát, a rokonság fokát, az összekötő rokon nemét, valamint azt, hogy az adott rokon vérrokon-e vagy nem, és a törzshöz tartozik-e vagy nem. A magyarral összevetve a vogul nagyobb számú kategóriát fejez ki, de kisebb rendszerességgel, előfordul ugyanis, hogy létezik terminus a rokonok egy bizonyos biológiai csoportjára, de a szimmetrikus csoportra nem.¹⁰ A rokonságnevek kialakulásában nagy szerepet játszik a törzsi/nemzetségi exogámia valamint a szororátus és a levirátus.

A vogul rokonságnevek morfológiailag szóképzés, vagy gyakrabban szóösszetétel útján keletkeztek. A szóösszetételek közül a legjellemzőbb típus az, amelyben két rokonságnév alkotja az összetételt jelöletlenül; emellett számos példát találhatunk arra a típusra is, melyben az összetétel egyik tagja rokonságnév, a másik tag pedig valamilyen, az életkorra utaló szó.

Megvizsgálva a rokonságnevek újabb szövegekben való előfordulását megállapíthatjuk, hogy a számos rokonsági terminus közül csak néhány, alapvető viszonyt kifejező rokonságnév jelenik meg az újságcikkekben.

A vogul rokonságnevek listája

Az adatok összegyűjtésének alapja a Wogulisches Wörterbuch (WWb) volt, ezért az innen származó adatok forrását külön nem jelöltem. A rokonságnevek a szótárban Kálmán Béla által (szögletes zárójelben) megadott alakban, tehát szoszvai nyelvjárásban szerepelnek, ahol van ilyen alak. Ahol nincs, ott a Munkácsi Bernát által feljegyzett északi alakot közlöm, ha nincs északi adat, akkor a következő nyelvjárásból származó alak szerepel. A nyelvjárások sorrendje: N (északi), LM (közép-lozvai), LU (alsó-lozvai), P (pelimkai), K (kondai), T (tavdai). Ritkán előfordul az N helyett a So (szoszvai), és Sy (szigvai) valamint a K helyett KO (felső-kondai) és KM (közép-kondai) (vö. Munkácsi – Kálmán

¹⁰ Ez természetesen nemcsak a vogulra jellemző, a finnben például két külön terminussal jelölik az apai (*setä*) és az anyai (*eno*) nagybácsit, míg 'nagynéni' jelentésben csak egyetlen szó (*täti*) használatos. Hasonló példát találunk a szölkup narymi nyelvjárásában, ahol a következő három rokonságnév megvan: *negäi* 'vki lányának a fia', *negane* 'vki lányának a lánya', *igäi* 'vki fiának a fia', de nincs terminus 'vki fiának a lánya' jelentésben. (Bár ez utóbbi példánál a terminus hiánya eredhet a vizsgált adatok kis számából is, vö. Márk 1975: 170)

1986: 19). Kannistónál a fent említetteken kívül a következő nyelvjárások találhatóak: KU (alsó-kondai), LO (felső-lozvai), TJ (janicskovai), TČ (csandiri), VN (észak-vagilszki), VS (dél vagilszki). A WWb szócikkből – mivel az elsődleges cél a jelentések összegyűjtése volt – a bőséges alakváltozatokból csak az elsőt közlöm, a többire (...) jelzés utal. Mivel a nyelvjárások tipográfiai feltüntetése a WWb-ben nem egységes, a nyelvjárások rövidítését egységesen zárójel nélkül adom meg, a WWb-ben használt rövidítéseket átvéve. Ha nincs nyelvjárás-megjelölés, akkor az adat az északi nyelvjárásból származik, és a többi nyelvjárásban is megtalálható, de ezekre az alakváltozatokra csak a fent említett (...) jelzés utal. A szavak jelentését a WWb alapján egyszerűsítve és korszerűsítve adom meg. A jelentés előtt megadott nyelvjárás-megjelölés azt jelzi, hogy az adott jelentés csak a jelölt nyelvjárásban van meg. Eredet-megjelölés (pl. < osztj.), egyéb megjegyzés (pl. Dem.) csak abban az esetben szerepel az adattárban, ha a forrás is tartalmaz ilyet.

A WWb-ből származó adatokat összevetem több forrással is, a források sorrendje a következő: Wogulische Volksdichtung. Wörterverzeichnis zu den Bänden I–VI. (KLE), Klara Vavra két tanulmánya (1965, 1966) (KV), Mansi j sko–russki j i rusko–mansi j ski j slovarí (RK), a szentpétervári Herzen Intézet vogul nyelvtanárának, D. V. Geraszimovának adatai (DG). Azokat a forrásokat, melyekben a rokonságnév ugyanolyan vagy szűkebb jelentéssel szerepel, zárójelben közlöm a WWb-ből származó jelentésmegadás után. Ha a rokonságnév valamelyik forrásban a WWb-től eltérő vagy bővebb jelentéssel található meg, akkor a zárójelben lévő forrásmegjelölést (pl. KV) a nyelvjárás-megjelölés követi (ahol található ilyen), s ez után következik a többletjelentések megadása. A jelentésmegadás elején álló „id.” jelzés arra utal, hogy az adat az új forrásban is rendelkezik az addig közölt (a WWb-ből származó) jelentéssel vagy jelentésekkel (is).

Ha az adat nem a WWb-ből származik, akkor azt a Kálmán Béla-féle átírás szerint közlöm (Kálmán 1989: 35). A rokonságnevet a forrás megjelölése követi zárójelben, utána következik a nyelvjárás-megjelölés (ha az adott forrásban szerepel ilyen), majd pedig a jelentés(ek) megadása.

A~Ā~Ä~Ǟ

āyi (...) 'lány, vkinek a lánya' (KLE, KV, RK, DG)

āyi-āyi (...) 'lányunoka (vki lányának lánya)' (KV)

āyi-piy (...) 'fiúunoka (vki lányának fia), gyerek'; (KLE) TJ TČ 'gyerek'; (KV) 'fiúunoka (vki lányának fia)'

äḱ-anšux LM P (l. *aki*, *anšux*) 'após', P 'sógor'

äkäm-ookwäm LM (l. *aki*) 'nagybácsim és nagynéném'

äḱorás LM (l. *aki*) 'nagybácsi'

aki (...) 'nagybácsi (az apa öccse és az anya bátyja), sógor (a férj bátyja), idősebb férfi', LM 'nagybácsi, após, nagyapa', LU 'a férj bátyja', P 'az apa fiú-

- testvére', K 'a férj apja és bátyja'; (KLE); (KV) 'az apa apja, az apa bátyja, a férj apja, a férj bátyja, az apa nővérenek férje'; (RK) 'nagyapa, az apa bátyja'; (DG) 'az apa apja, apai nagybácsi'
- akim-ās* N (l. *aki*) 'bácsikám'
- akim ōjka* N (l. *aki*) 'bácsikám'; (KV) 'a férj apja, a férj nagyapja, a férj apjának fiútestvére, a férj anyjának apja, a férj apja nővérenek férje, a férj anyjának fiútestvére, a férj anyja lánytestvérenek a férje'
- ākum-ēkwā* N (l. *ākw*) 'nénemasszony, nagynéni'; (RK, DG) 'nagyanya'
- ākw* (...) N LM 'az anya nővére', LM LU P T 'anyós (a férj anyja)', LU 'a feleség nővére', P 'a nagybácsi vagy a báty felesége, a feleség anyja'; (KLE) 'id.', LO 'nagymama, nagynéni, néni (idősebb nő megszólítása), az apa apjának nőtestvére', P 'a férj nővére'; (KV) 'az apa nővére, az apa bátyjának felesége, az anya nővére, a férj anyja'; (RK, DG) 'nagynéni'
- āña* ~ *añakwə* (KV) 'anya'
- añēkwa* (...) N LM LU 'nagyanya, az anya anyja', LM 'az anya nővére, a báty felesége'; (KV), (RK), (DG) 'az anya anyja'
- āñs* N 'apa, öreg'
- añsux* (...) 'öreg, bácsi, férj' (KLE)
- āñk* (...) 'lány, menyecske, fiatalasszony'; (KLE) 'id., anya, feleség, keresztanya, komaasszony'
- añkanai* (KLE) P 'meny'
- āñkəkəwə* N (l. *āñk*) 'lány, menyecske, fiatalasszony'
- āñk-āñkw* P (l. *āñkw*) 'unokanővér'
- āñk-oo* P (l. *āñi*) 'fiútestvér lánya'; (KLE) P 'nőtestvér lánya'; (DG) 'unokanővér (anyai ágon)'
- āñk-ookw* P (l. *ākw*) 'fiútestvér lánya'
- āñkpiγ* (...) (KLE) 'a nagynéni fia, a lánytestvér fia'; (RK, DG) 'unokafivér (anyai ágon)'
- āñk-šäss* P (l. *āñkw*, *šás*) 'fiútestvér gyereke'; (KLE) P 'vki lányának fia'
- añk-šískəm* LM (l. *āñkw*) 'anyácskám'
- āñk-tit* (...) (l. *āñkw*) 'mostoha'
- āñkw* (...) 'anya' (KV)
- āñkwāñi* (KV) 'az anya lánytestvérenek lánya'
- āñkwpiγ* (KV) 'az anya lánytestvérenek fia'
- apa* (RK) 'báty' (DG)
- āpə-pū* LM (l. *piγ*) 'unokaöcs (testvér fia)'
- āpī* (...) 'unokaöcs (testvér gyereke), unoka'; (KLE) KM 'az öcs fia vagy lánya', LO 'a hűg fia vagy lánya'; (KV) 'unoka, unokaöcs, unokahűg (a testvér gyereke)'; (DG)
- āpši* (...) (<ostj.) 'öcs, unokaöcs (testvér gyereke)'; (KLE); (KV) 'öcs, az apa

fiútestvérének fia, aki az egónál fiatalabb, az apa öccse, aki az egónál fiatalabb, fiútestvér fia, aki az egónál fiatalabb'; (RK) 'öcs'

āpsāγikwe (KLE) So (Dem.) 'húg'

āpsī-oojəm LM (l. *āyi*) 'az öcs lánya'

apsīrās N (l. *āpsī*) 'unokaöcs (testvér gyereke)'

ās (...) 'apa, apai nagyapa'; (KLE) 'id.', So 'idős ember'; (KV, RK, DG) 'apa'

āš (...) LU P K 'anyai nagyapa', T 'nagyapa' (KLE)

ās-āyi (...) 'a férj nővére, az apa lánytestvére'; (KLE) KU KM 'az apa húga'; (DG) 'a férj nővére'

ās-ēηk N 'a férj húga'

ās-jis N 'nagyapa'

ās-ōjkā N 'nagybácsi'; (KV, RK, DG) 'az anya apja'

ās-piy (...) (l. *ās*, *piy*) 'az apa fiútestvére'

āsīη-piy (l. *ās*) 'nagybácsi'

ā'ta (*a t á*) (RK, DG) 'apa'

E~Ē

ēkwa (...) 'asszony, feleség' (KLE, RK); (DG) 'nagynéni'

ēkwaiγ-ōjkāiγ N 'férj és feleség'

ēkw-ās N (l. *ās*) 'férj és feleség'; (KLE)

ēηk (...) 'sógornő (a férj nővére)'; (KLE); (KV) 'az apa lánytestvérének lánya, lánytestvér lánya, a férj húga, a férj fiútestvérének lánya, mostohalány (női szempontból)'; (DG) 'unokahúg (a testvér gyereke)'

ēs (...) 'húg'; (KV) 'az apa fiútestvérének lánya, aki az egónál fiatalabb, az apa húga, aki az egónál fiatalabb, fiútestvér lánya, aki az egónál fiatalabb'; (RK) 'húg, az apa húga, unokahúg (a szülő testvérének gyereke), aki az egónál fiatalabb'; (DG) 'húg, unokanővér'

ewləη (KV) 'a feleség lánytestvérének lánya, mostohalány (férfi szempontból)'

X

χum (...) 'ember, férfi, férj' (KLE, KV, RK)

χūs (KLE) KU 'sógor'

I~Ī

ijpiγriś (*ij pygrī śī*) (Dem.) (DG) 'fiútestvér'

iś-āñ P (l. *wūs*) 'a báty felesége'; (KLE) 'fiatalasszony (?), unokahúg (?), keresztanya (?), sógornő (?)'

iś-nē P (...) (l. *wūs*) 'lány'

J

jay (...) 'apa' (KLE, KV, DG)

jāγ-āyi (...) (l. *jay*) 'lánytestvér'; (KLE); (KV) 'id., az apa fiútestvérének lánya'; (RK, DG) 'lánytestvér'

- jäyi šöki* (KLE) KM (Dual) 'apa-anya'
jaɣlən (KV) 'az anya lánytestvérének férje, mostohaapa'; (DG) 'mostohaapa'
jaɣpiɣ (...) (l. *jaɣ*, *piɣ*) 'fiútestvér'; (KLE) 'id., báty'; (KV) 'fiútestvér, az apa
fiútestvérének fia'; (RK, DG) 'fiútestvér'
jäyt šökt KM (Plural) (KLE) 'a szülők a gyerekeikkel'
jäi-ooihs(t) LM (...) (l. *äyi*) 'lánytestvérek'
jäi-puihs LM (...) (l. *jaɣ*) '(fiú)testvérek' (KLE)
jäi-pū-šiškam LM (l. *piɣ*) 'öcsikém'
jäi-šškam LM (Dem) (l. *jaɣ*) 'apuka'
jänən-jäu-pū LM (l. *piɣ*) 'báty'
jäni jäy-ooi LM (l. *äyi*) 'nővér'
jäni mañ LM (l. *mañ*) 'a báty felesége'
jäni ooš K (l. *ās*, *janiɣ*) 'nagyapa, dédapa'
jäni öpərəš LM (l. *janiɣ*) 'nagyapa, dédapa'
jäni-šänk K (l. *janiɣ*) 'nagyanya'
jäni-šänkə LM (l. *šänkə*) 'dédanya'
jap (...) 'nagybácsi', K 'báty'; (KLE) KU KM KO 'báty'
jäu-poŭ-lox T (l. *jaɣ*, *lox*, *piɣ*) 'mostohatestvér, unokabáty, unokaöcs'
jäw-äu-lox (l. *lox*) 'unokanővér'
jėkw-añšux LU (...) (l. *ėkwa*) 'férj és feleség' (KLE)
jėkwi-khummi LM (l. *ėkwa*) 'férj és feleség'
jijriš (KLE) So LO 'húg'; (DG) 'lánytestvér'
jos-jäi K (l. *jaɣ*) 'szépapa'
jurš (...) (<tatar) 'sógor, a feleség fiútestvére'; (KLE) KM P 'a feleség öccse, a
feleség fiútestvérének fia'

K

- kañk* (...) 'nagybácsi (az apa öccse), báty'; (KLE) 'id.', So 'id., idősebb unoka-
fivér'; (KV) 'báty, az apa öccse, aki az egónál idősebb, az apa fiútestvérének
fia, aki az egónál idősebb, fiútestvér fia, aki az egónál idősebb'; (RK) 'báty,
nagybácsi (az apa öccse)'; (DG) 'báty, apai nagybácsi'
kaš (...) 'öcs, unokaöcs'; (KLE) 'öcs', P 'az öcs fia', TJ 'fiútestvér fia, lánytest-
vér fia'; (KV) 'öcs, fiútestvér fia, aki az egónál fiatalabb'; (RK) 'öcs'
käšñš (l. *kaš*) 'fiútestvérek (öcs és báty)' (KLE)
kəɣsi (*kygsi*) (RK) 'báty'
kil N 'sógor (a feleség bátyja, a nővér férje), sógornő (a feleség nővére)'; (KV)
'a feleség lánytestvére, a feleség lánytestvérének férje'
koj~koi N 'magzat, gyermek'
kwäŭ (KLE) KM 'férfi, férj'

L

- lėkw* 'a férj öccse'

M

mań (...) 'meny, menyasszony', LM P K T 'id., ángy, a fiatalabb testvér felesége'; (KLE) KU, KM 'az ego fiának felesége, az öcs felesége, a férj öccsének felesége, a feleség öccsének felesége'; (KV) 'az ego fiának felesége, az öcs felesége, az apa (az egónál fiatalabb) öccsének felesége, az apa fiútestvére fiának (aki az egónál fiatalabb) felesége, a férj húga, a férj öccsének felesége, fiatalabb vérrokon felesége'; (RK) 'meny, sógornő'

māń-āpsī N (l. *māń*) 'öcs'

māń-ı́kəm LM (l. *māń*) 'húgocskám'

mań-jor N (l. *mań*) 'egykori meny, ha újra férjhez ment'

mań-nē N (l. *nē*) 'meny' (KLE)

moχi N 'magzat, gyermek, poronty'

N

nē (...) 'nő, feleség' (KLE, KV, RK)

nēγiγ-χummiγ (...) (l. *nē*) 'férj és feleség'

nē-χum (KV) 'férj-feleség'

nē-ākum N (l. *nē*) 'nénémasszony (idősebb sógornő)'

nı́ (KV) 'az anya húga, az anya fiútestvérenek lánya'; (RK, DG) 'az anya húga'

nōploχtoləp-nı́ (l. *nē*) T 'nászasszony'

Ń

ńāwram (...) 'gyerek' (KLE, KV, RK)

ńitəp LM (l. *ńiti*) 'szülő'

ńusəm N 'nász <a házastársak valamelyikének apja a másik házastárs szülei számára>, nászrokon'; (KLE) So 'id, az ego gyereke házastársának fiútestvére, fiú-vagy lánytestvér házastársának apja, fiú-vagy lánytestvér házastársának fiútestvére'; (DG) 'távoli rokon'

ńusəm-āγi (l. *ńusəm*) 'a férj illetve a feleség lányrokona'

ńusəm ēkwa (DG) 'nászasszony, a feleség nővére'

ńusəm-nāk (l. *ńusəm*) 'nászrokon'

ńusəm-nē (l. *ńusəm*) 'nászasszony'

ńusəm ōjka (DG) 'nász <a házastársak valamelyikének apja a másik házastárs szülei számára>, a feleség nővérenek a férje'

ńūp (...) 'násznép, nászrokon (a vő rokonai)'; (KLE) TJ TČ KU 'sógor'

ńūp-ańśuχ (l. *ańśuχ*, *ńūp*) P 'nász <a házastársak valamelyikének apja a másik házastárs szülei számára>'

ńūp-oo P (l. *āγi*, *ńūp*) 'nászasszony'

ńūpińś (...) (l. *ńūp*) 'egymásnak nászai'

ńūsmińś (l. *ńusəm*) 'nászok'

O~Ö

ōjka (...) 'öregember, férj'; (KLE) 'id., férfi'; (RK) 'férfi, férj'

ojmaχ (...) (<tatár) 'rokon'

ojrís K 'anyai nagyanya'

oma N 'anya' (KV, RK, DG)

onip N 'anyós, napa'; (KLE); (KV) 'a feleség anyja, a feleség fiútestvérének felesége'

ōńiy (...) 'ángy', N LM K 'az anya húga', N 'az apa öccsének a felesége', LM 'mostoha', LU 'nagynéni', P 'az anya testvérének a felesége', K T 'a báty felesége'; (KLE) KU KM 'az apa öccsének felesége, az anya öccsének felesége', So KU VS 'az apa bátyjának felesége', P 'sógornő', So KU VN VS 'mostohaanya'; (KV) 'az anya húga, az apa öccsének a felesége, a báty felesége, az apa fiútestvére fiának, aki az egónál idősebb, a felesége, az anya fiútestvérének lánya, mostohaanya'; (DG) 'mostohaanya, meny'

ooj-tit LM (l. *āyi*) 'mostohalány'

ookrās (...) (l. *ākw*) K 'anyós'

ookw-ēkwə P (l. *ākw*) 'a férj anyja'; (KLE) So 'nagynéni, néni'; (KV) 'a férj apjának lánytestvére, a férj apja fiútestvérének felesége, a férj anyjának lánytestvére, a férj anyja fiútestvérének felesége, az anya nővére'; (RK) 'nagymama, idős asszony'

ooń-jēkwə LM (l. *ēkwa*) 'az anya nővére'

oońkw-āķāt (l. *aki*, *āńkw*) LM 'az anya fiútestvérei'

oos-ańsuχ LM (l. *ās*, *ańsuχ*) 'az anya apja'

oosəm-pou-oā K (l. *piγ*) 'unokanővér'

oosəm-pou-pou K (l. *piγ*) 'unokafivér (testvér fia)'

ōpa (...) 'nagyapa', T 'a férj apja'; (KLE) 'nagyapa'; (KV, RK, DG) 'az apa apja'

ōp-āyi N (l. *ōpa*) 'unokanővér'

ōparís (...) (l. *ōpa*) 'nagyapa, dédapja'; (KV) 'az apa apja, nagyapja, dédapja...'

ōp-ańsuχ LM (l. *ańsuχ*, *ōpa*) 'az apa apja'; (KLE) 'nagyapa'

ōpəl' N (? <osztják) 'atya, apácska'

ōp-ōsəm LM (l. *ōpa*) 'dédapám'

ōr N LM (elavult) 'rokon'; (KLE) K 'apa'

P

pānt (...) 'sógor (a nővér férje, a férj öccse), nagybácsi'; (KLE) KU KM 'a nővér férje, az apa lánytestvérének férje', KU 'az anya húgának férje', So 'a férj öccse, lánytestvér fia'; (KV) 'a férj öccse, az apa lánytestvérének fia, lánytestvér fia, a férj fiútestvérének fia, mostohafiú (női szempontból)'; (RK, DG) 'unokaöcs (a testvér gyereke), unokafivér'

pānt'ukwə N (l. *pānt*) 'a férj öccse'

pāń P 'báty'

peṁkom KM (KLE) 'sógor'
pērnaṅ āṅkw N LM (l. *pērnaṅ*) 'keresztanya'
pērnä-jäi N LM (l. *pērna*) 'keresztapa' (KLE)
pērnaṅ-ās N (l. *pērnaṅ*) 'keresztapa'
piḡ (...) 'fiú, vkinek a fia' (KLE, KV, RK, DG)
piḡ-āyi (...) (l. *piḡ*) 'vki fiának a lánya' (KV)
piḡlṅ (KV) 'a feleség lánytestvérenek a fia'
piḡ-piḡ (...) (l. *piḡ*) 'vki fiának a fia' (KV)
pōls (...) (< tatár) (ritka) 'sógornő (a feleség lánytestvére)', LU 'a feleség húga'
pōs K (...) 'sógor', K 'a feleség fiútestvére', T 'sógor, ha a feleségek testvérek'
poū-loḡ T 'fogadott fiú'
prāt VN (KLE) 'fiútestvér'
puxni-āṅkw (...) (l. *āṅkw*) 'bába; rokon v. ismerős asszony, aki az újszülött köldökét elköti, és akit keresztanyafélének tartanak'
pū-tit LM (l. *piḡ*) 'mostohafiú'

R

rouṅ LM (l. *rōwi*) 'rokon' (l. *rōwi*)
rouṅ-khum (l. *χum*, *rōwi*) LM 'rokon (férfi)'
rouṅ-nē LM (l. *nē*, *rōwi*) 'nőrokon'
rūt (...) 'nemzetség'; (RK, DG) 'rokon, rokonság'
rut χum (DG) 'férfi-rokon'
rut nē (DG) 'nő-rokon'

S~Š

sāsiy (...) N LM LU K 'anyai nagybácsi, az anya öccse', P 'unokafivér'; (KV) 'az anya fiútestvére, az anya fiútestvérenek fia'; (RK) 'anyai nagybácsi'; (DG) 'anyai nagybácsi, unokafivér (anyai ágon)'
sestrā VN (KLE) 'lánytestvér'

Š~Č

šākwə KM (KLE) 'anya'
šān (...) N LM 'anya' (KLE, KV, RK)
šān-ās (RK) 'szülők'
šān-āš (KV) 'szülők, anya-apa'
šās (...) 'apa', P 'az anya fiútestvére'; (KLE) VN 'apa'
šās (RK) 'unokanővér, másodunokanővér apai ágon'
šāsa (RK) 'az apa anyja'
šās-ēkwa (...) (l. *šās*) 'az apa anyja' (KLE, KV, RK, DG)
šāṅkə LM (...) 'nagyanya, az anya anyja', LU 'az apa anyja'
šāṅkə-jēkwə LM (l. *šāṅkə*) 'az anya anyja'
šāṅk-ooṅ P (l. *ōṅiy*, *šāṅkə*) 'az anya anyja'
šāṅk-ooṅkwəskə P (l. *šāṅkə*) 'az apa anyja'

šāṅkwə-šūs P (l. *šiši*) 'az apa anyja'
šiši (...) N LM LU P 'anya', N LM P 'magzat, gyermek, ifjú'; (KLE) 'anya'
šiš-ēkwä N (l. *šiši*) 'az apa anyja'
šišənai (KLE) P 'meny'
šišikwə N (l. *šiši*) 'gyermekecske'
šök K 'anya' (KLE)
šüsä LM (...) (l. *šiši*) LM 'anya', T 'nagyanya'

T

t'ät P (...) (<orosz) 'apa'
t'ät'ä T (<orosz) 'nagybácsi'

U~Ü

ūṅk (...) 'nagybácsi'
up (...) (? <osztják) 'ipa, após, sógor'; (KV) 'a feleség apja, a feleség fiútestvére'; (RK, DG) 'após (a feleség apja), a feleség bátyja'
up-ḥāwrəm N (l. *ḥāwrəm*, *up*) 'a feleség öccse'
up-ōjkä N (l. *up*) 'após'
ūp 'nagynéni (az anya öccsének a felesége), ángy (a férj bátyjának a felesége)'; (KLE) P 'a férj öccsének felesége', LO 'az apa apjának lánytestvére', LO So 'az anya öccsének a felesége'; (KV) 'az anya fiútestvére a felesége, az anya fiútestvére fiának a felesége'; (RK) 'meny, sógornő, az anyai nagybácsi felesége'
uwši N 'nővér'; (KV) 'id., lánytestvér lánya, aki az egonál idősebb, a férj nővére, az apa húga, aki az egonál idősebb, az apa fiútestvére lánya, aki az egonál idősebb, fiútestvér lánya, aki az egonál idősebb'; (RK) 'nővér, nagynéni (az apa húga, aki az egonál idősebb)'; (DG) 'nővér, apai nagynéni'

Ü

ūsühña (KLE) LU 'az apa lánytestvére'

V~W

wāps (...) 'vő, vőlegény, sógor (a hűg férje)'; (KLE); (KV) 'vki lányának a férje, lánytestvér férje, az apa fiútestvére lányának a férje, az apa hűgának a férje'; (DG) 'vő, sógor (a nővér vagy a hűg férje)'
wāps-ḡum N (l. *wāps*) 'sógor'; (KLE) LO 'vőlegény', So 'vő'
wāps-jor N (l. *wāps*) 'a korábbi vő, ha újra megnősült'
wāps-por N (l. *-por*, *wāps*) 'vő'
wiš-kuš (l. *wiš*) K 'a férj öccse'
voont K 'asszony, feleség'
wiš-jäy-ooj LM (l. *āyi*) 'hűgom'
wiš-kärkwə LM (...) (l. *wiš*) 'gyerek' (KLE)
wiškwə jāu-pū LM (l. *piy*) 'öcs'
wiškwə mañ LM (l. *mañ*) 'az öcs felesége'

Irodalom

- Biblia (1975), A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- Boros Erika (1996), A 'szülő' kifejezése a nganaszan nyelvben. *NéNy* 37: 183–191.
- Britannica Concise Encyclopedia. <http://www.britannica.com/ebc/article?eu=395414&query=proxy&ct=gen1>
- Bruner II, Gordon C. (1997), The Family. <http://www.siu.edu/departments/coba/mktg/courses/mktg305/lectures/family/tsld001.htm>
- Csepregi Márta (1997), Adalékok a szurguti osztják rokonságnevek kérdéséhez. *MNy* 93: 446–451.
- Greenberg, Joseph H. (1966), *Language Universals*. Mouton & Co., The Hague – Paris.
- Jacobs, James Q. (1999), Post-Contact Social Organization of Three Apache Tribes. <http://www.jqjacobs.net/southwest/apache.html>
- Karjalainen, Kustaa Fredrik (1912), Wie Ego im Ostjakischen die Verwandten benennt. *FUF* 13: 207–295.
- Kálmán Béla (1989), *Chrestomathia Vogulica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Keresztes, László (1998), Mansi. In: Abondolo, Daniel (ed.), *The Uralic Languages*. Routledge, London – New York.
- Korenchy Éva (1970), *Ara 'Bruder der Mutter'*. *NyK* 72: 423–430.
- Kristó Gyula (főszerk.) (1994), *Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Liimola, Matti – Eiras, Vuokko (1982), *Wogulische Volksdichtung. Wörterverzeichnis zu den Bänden I–VI*. MSFOu 180.
- Lui ma Seri pos 1989/02.11, 02.25, 03.11, 04.08, 05.09, 05.20, 06.10, 07.22; 1992/04.07, 07.11, 08.08, 09.19; 1993/04.10, 06.19; 1998/02.14.
- Márk Tamás (1975), A szamojéd rokonságnevekről. *NyK* 77: 162–174.
- Munkácsi Bernát (1892), *Vogul Népköltési Gyűjtemény. II. Magyar Tudományos Akadémia*, Budapest.
- Munkácsi, Bernát – Kálmán, Béla (1986), *Wogulisches Wörterbuch*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- O'Neil, Dennis (1997–2003), *Sex and Marriage: An Introduction to The Cultural Rules. Regulating Sexual Access and Marriage. Marriage Rules: Part II*. http://anthro.palomar.edu/marriage/marriage_4.htm
- Riese, Timothy (2001), *Historische Nominalderivation des Wogulischen*. *Studia Uralica* 10. Harrasowitz Verlag, Wiesbaden.
- Rombangyejeva, Je. I. – Kuzakova, Je. A. [Rombandeeva, E. I. – Kuzakova, E. A.] (1982), *Mansi j sko–russki j i russko–mansi j ski j sl ovarí. Prosveüeni e, Leni ngrad*.
- Schwimmer, Brian (1995–2003), *Kinship and Social Organization. An Interactive Tutorial*. <http://www.umanitoba.ca/anthropology/tutor/marriage/levirate.html>
- Steinitz, Wolfgang (1957), A finnugor rokonsági elnevezések rendszere. *NyIOK* 10: 321–334.
- Szépe György (1972), A magyar rokonsági elnevezések néhány kérdése. *ÁNyT* 8: 181–199.

- Szij Enikő (1979), A permi rokonságnevek rendszeréről. I. A kérdőíves anyaggyűjtés eredményei. NyK 81: 247–272.
- Szij Enikő (1980), A permi rokonságnevek rendszeréről. A kérdőíves anyaggyűjtés és eredményei II. NyK 82: 149–172.
- Szij Enikő (1981), A finnugor rokonságnév-kutatás forrásairól, módszereiről és némely eredményeiről. NyK 83: 371–382.
- Vavra, Klara (1965), Principles of Classifying the Names of Relationship in Mansi. SFU 1965: 107–115.
- Vavra, Klara [Vavra, Klara] (1966), Semanti qeski j anal iz termi nov rodstva ugorski h ázykov. SFU 1966: 217–226.